

JASKINIA (220) *sb f*

jaskinia (217), **jaskini** (3); jaskinia : jaskini *BielKron* (26 : 2), *Mącz* (19 : 1).

Pierwsze a jasne; -ą (21), -a (11); -ą *BibRadz* (3), *BielKron* (3), *RejPos* (3), *WierKróc*, *PaprPan*, *SkarŻyw* (2), *WujNT*; *KlonWor*; -a *RejWiz*, *Calag*; -ą : -a *Mącz* (4 : 8), *RejZwierc* (2 : 1).

sg N jaskinią (38), jaskini (3); ą (21), -a (11), -(a) (6). $\diamond$ *G* jaskinié (19), jaskini(e)j (16), jaskini (4); -é *OpecŻyw* (2), *BibRadz* (3), *GórnDworz*, *BudBib*, *HistHel*, *GórnTroas*; -(e)j *BierEz*, *TarDuch*, *BielŻyw*, *RejPs*, *HistAl* (4), *RejAp*, *KmitaSpit*, *KlonWor*; -é : -(e)j : -i *Leop* (- : 1 : 1), *BielKron* (5 : 3 : -), *RejPos* (2 : 1 : -), *SkarŻyw* (3 : - : 3); ~ -é (2), -(e) (17). $\diamond$ *A* jaskinią (11), jaskinię (1); -ą : -ę *SkarŻyw* (2 : 1). $\diamond$ *I* jaskinią (23). $\diamond$ *L* jaskini (51), jaskini(e)j (3) *Leop* (2), *Mącz*. $\diamond$ *V* jaskinio (2). $\diamond$ *pl N* jaskinie (5); -e (1), -(e) (4). $\diamond$ *G* jaskiń (12). $\diamond$ *A* jaskinié (14); -é (2), -(e) (12). $\diamond$ *L* jaskiniach (17); -ach (9), -äch (8); -ach *KochPs*, *ReszList*, *ZawJeft*, *GórnTroas*, *WujNT*; -äch *RejPs*, *KrowObr*, *BielKron*, *Mącz*, *BudBib*; -ach : -äch *HistAl* (1 : 1), *Leop* (2 : 1), *SkarŻyw* (1 : 1). $\diamond$ *du N* (*cum nm*) jaskini (1) *BielKron* 13.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVIII w.

Naturalne, głębokie wydrążenie w skale lub pod ziemią, grotą, pieczarą; antrum BartBydż, Mącz, Calep, Cn; caverna, spelunca, specus Mącz, Cn; colium, recessus Mącz; crypta, spelaeum Calep; successus terrarum Cn (168) : Przeto Piotr od niéy precz bieżał/ ij gorzko w iaskini fwęgo zaprzęcia plakál. OpecŻyw 113v, 138, I38v, 193v; BartBydż 11b; BielŻyw 24; RejPs 84; Iako Alexander przyzedł do iedney iaskiniey w ktorey byli bogowie/ kthorzy ínim mowili. HistAl M, I, M [2 r.], Mv; RejWiz 156; Leop 2.Par 20/24; BibRadz Gen 23/11, 17, 20, Ios 10 arg, 1.Mach 1/56; A były tám [w Ebronie] dwie iaskini/ iedná ná gorze gdzie íe męszczyzni chowáli/ druga ná dole gdzie niewiafty chowano/ tám też piżą pochowan íeft Adam y Ewá. BielKron 13; á gdy go Saul ízukał/ wstąpił Dawid do iaskinie gdzie chował íwe rzeczy. BielKron 66v; wiele ludzi pozdicháło ímrodem / gdy íe vczyńiá srod rynku iaskini/ s ktorey dym ímrodliwy wychodził á ludzi zárażał. BielKron 120, 48, 66v [2 r.], 67 [2 r.], 84v, 247v (20); KochSat C2v; Recessus colium, Yaskinia/ Wychody/ Wchody/ Vchody/ To yeft/ Mieyfcá ofobliwe w których íe może skrić/ Vleżeć. Mącz 43d; Aliquot menses transmittere in specu, Kilká miefiáców przetrwáć w yákiey yaskiniey. Mącz 227c, 11d, 42b, 192a, 207a, 407b, 487c; RejAp 169v; GórnDworz Bb3; HistRzym 28 [2 r.]; RejPos 339, 353v; á kto ná polu dam go zwierzowi polnemu z íeść/ záś ktory ná zamkoch y w iaskiniach [in speluncis]/ morem pomrą. BudBib Ez 33/27, Gen 25/9, Ps 57 arg; HistHel C3v, C4; WierKróc A2v; PaprPan Hh4 [2 r.]; íż on [Chrystus] vbogie miástečko ná íwoie národzenie obrał/ á wiáskini nie wkrolewfcich goípodách goípodę miá. SkarJedn 246; Oczko 9v; Miála y wodę żywą iaskinia oná/ ktorey ítrumyízczeń támże ponikał/ dáley z iaskinie nie wyciekáíac. SkarŻyw 50; Tedy Bífkup ze wízytkimi obyvátelmi/ ízedł do oney iaskini/ y obaczywfczy ííz íkálá oná/ íáko koíciół íáki wykowána byłá: ílufzbę tám Bożą czýnić poczéli SkarŻyw 422, 51 [2 r.], 52, 140 [2 r.], 167, 243 (17); MWilkhHist Iv; Antrum – Iaskinia, padoł, loch. Calep 78b; Crypta – Gruba, iaskinia. Calep 273b, 997a; A byłá iaskinia [spelunca]: á kámieñ ná niéy był położony. WujNT Ioann 11/38; KmitaSpit B3; SkarKaz 382b; KlonWor **v, 23 [2 r.]; PudłDydo B3.

jaskinia czego (4): *Leop Iudic* 15/8, 11; [pasterze] w iedney go [wołu] iáfkini gory oney Gárgánu zawięzłego nálezli. *SkarŻyw* 422; *WujNT Hebr* 11/38.

Zwroty: »mieszkać, przemieszkać w jaskini« = *habitare in spelunca Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (10 : 2): *KrowObr* 60; A ízedlíy ftąd/ mieszkał w iáfkiniy/ íkály Etham. *Leop Iudic* 15/8; *BibRadz Gen* 19/30; *BielKron* 12v, 52, 66v, 85; *KochSat* B3v; *KochPs* 207; Iáko długo w iáfkini przemiełzkał Páweł S. *SkarŻyw* 51 marg, 249 [2 r.].

»(po-, s)kryć (się) w jaskini, do jaskini, po jaskiniach« = *abscondere in spelunca (a. speluncis) Vulg, PolAnt* (5 : 1 : 3): gdy zábijała Iezabel Krolowa proroki Páńskie/ on [Abdyjasz] zebrałszy ich íto/ pokrył ie w iáfkiniach pięćdziesiąt a pięćdyiesiąt [!] *Leop 3.Reg* 18/4, 3.Reg 18/13; *BibRadz 1.Reg* 22/1, 2.Reg 17/9; *BielKron* 64v; káżdą gorá y iníulá byłá wzruřzoná z mieyfcá íwego: á krolowie ziemfcy/ y kłiążętá/ y Bogacze/ y mocarze/ y ini vrzędnicy/ y káždy łługá/ y káždy wolny kryli íe do iáfkín/ y między gory opoczne. *RejAp* 63v; *RejPos* 6; *BudBib 3.Reg* 18/4; *SkarŻyw* 299.

»zataić się w jaskini« (1): Máło ich co do miałt obronnych wćiekło / á pięć Krolow zátáili íę w iedney iáfkini [*absconderant in spelunca Vulg los* 10/16]/ z ktorey wywleczone Iozue pogubił. *SkarŻyw* 503.

Wyrażenia: »jaskinia ciemna« = *atra spelunca Mącz* [szyk 4 : 2] (6): Poty^m go z iáfkiniyé oné ciemné wywiedli/ krzyż nagotowáwłly *OpecŻyw* 138v; *Mącz* 18d; *HistHel* B3, B4; *ZawJeft* 31; Zámknioné mieyfcá w głębi/ y iáfkinié ciemné Dáią íe czuć *GórnTroas* 33.

»jaskinie czartowskie« = *miejsca kultu pogańskiego* (1): Ten [Aza, syn Abija] oycowfkie báłwochwáłftwo wykorzenił s pokolenia Iudá/ y máłce swey Mááthán w tym nie przepuścił/ popalił íey ołtarze/ modły/ y łzkáráde obrázy/ pryápy/ iáfkinié czártowfkie *BielKron* 83v.

»dwojaka [=podwójna] jaskinia« = *spelunca duplex PolAnt* (3): Ono thedy pole Efronowe/ ná którym byłá iáfkiniá dwoiáka *BibRadz Gen* 23/17, 23/9, 19.

»jaskinia gorna« = *sztolnia* (1): Andrzej Kościelecki ná ten czás Zupnikiem będąc/ gdy íę w iáfkinią gorną żaden z gminu wpuścił nieśmiał/ on łam z Sewerinem Betmánem Krákowłkim Bormiřtrzem/ ktory iulz miał łat 90. w Gorę íę wpuścił *StryjKron* 722.

»jaskinia (pod)ziemna, pod ziemią« [szyk 3 : 1] (3 : 1): Hypogeon sive Hypogeum hypogei, Mieyfcé á yáskiniá pod ziemią/ piwnicá albo łpiżárniá poddomna. *Mącz* 161a, 352c; *ReszList* 150; w Gorze łolney/ ieden łotr łtáplowanie zdráđą/ [...] zápalił/ z ktorego dymu w podziemney iáfkini/ iáko w piekle wiele íę łudzi zádufiło *StryjKron* 722.

peryfr. »podziemna jaskinia« = *kraina zmarłych* (2): Czás poświęćenia murów gdyż twóy łyn poprzedził/ Aby oycá w podziemnych iáfkiniách náwiędził. *GórnTroas* 45, 39.

»jaskinia skalna, skały, w skale« = *caverna petrae, specus silicis Vulg* (3 : 2 : 1): po tym połłę im wiele myłliwców/ y będą íe łowić po wśfelkíey gorze/ y po wśfelkim pagorku/ y ze wśfelch iáfkín łkálnych. *Leop Ier* 16/16, *Iudic* 15/8, 11; *BielKron* 52; *BudBib Is* 2/19; Tráfiłá íę iáfkiniá przyrodzona w łkále/ W ktorey íę wbełpieczył [...] On ífty przepędziłkót *KlonWor* 21.

»jaskinia ślepa« [szyk 1 : 1] (2): *KochPs* 207; Twárdłzy nád krzywé łkály/ któręgo [!] schowáły. W łłepych iáfkiniách łwoich / [...] weyřrzy ná krew łwoię/ A niech vzna corá twa łáfkáwą twarz twoię. *ZawJeft* 40.

Zestawienia: »Doryny jaskinia« (1): Wzorem Alexándrowym/ co ná mieyfcu fwego Krolá/ czynił w Indyey wiele nieznośnego. V Doryny iáłkiniey *KmitaSpit* Cv.

»jaskinia Hebron« (1): Pothym Sára máiąc lat fto dwádzieściá y siedm/ vmárłá/ y pogrzebł iá w kupioney iáłkini Hebron [*m spelunca agri duplici ... haec est Hebron Vulg Gen 23/19*] *SkarŻyw* 286.

»iaskinia Odolla, Odollam« [*szyk 3 : 1*] (2 : 2): Y przyśfli trzy ze trzydzieści kxiążąt ku fkále/ w kthorey był Dawid/ przy iáłkiniey Odollám [*ad speluncam Odollám*] *Leop 1.Par 11/15; BibRadz 1.Reg 22/1; BielKron 66v [2 r.]*.

»Żmodźkie jaskinie« (1): RIngolt Algimuntowic wnuk Troynácin [...] ktory ono był naprzod z Zmodźkich Iáłkiń wyfzedwšzy w Ruśi moc fwoię rozmnożył *StryjKron 285*.

Szeregi: »jaskinia abo doł« (1): Aby mi poštąpił dwoiákiey iáłkinie fwey (*marg*) To mieyfce dlatego ták zwano/ iż był w oney iáłkini ábo dole drugi doł. (–) *BibRadz 12c marg*.

»jaskinia a (i) dziura (ziemna)« (2): *RejZwierc 179*; Krzyfz nofząc święci zakonnicy pożegnawfzy świat// z wielkim wefelim y ochotą wpuftyniach/ po gorach/ wiáłkiniach/ y wdziurach ziemnych/ mięfzkánie fobie obieráli. *SkarŻyw 399*.

»jaskinie, (i) gory« [*szyk 1 : 1*] (2): I muřę iá podobno/ prze ludzi lakome/ Opuřciwšzy iáłkinie/ y gory fwiadome/ Szukać fobie na ftaroć infzego mięfzkánie *KochSat A2; SkarŻyw 299*.

»jama, (i) jaskinia« = *antrum et spelunca Vulg; spelunca et fovea PolAnt [szyk 3 : 2] (5); Leop Iudic 6/2; BudBib Is 2/19; Höle. Iáskiniá. Iámá. Spelunca. Specus. Calag 286a; Calep 997a; [o prorokach] błákáli fię w owczych y kořich fkorách/ opuřzczeni/ wćišnieni/ [...] tułáiąc fię po puřzczách/ po gorách y iámách/ y w iáłkiniách ziemie [*in montibus et speluncis et in cavernis terrae*]. *WujNT Hebr 11/38*.*

»jaskinia a (i) tajemne (a. zamknione) miejsce« [*szyk 1 : 1*] (2): Locus latebrosus, Pełne mieyfce skał/ yáskiń skrytych á táyemnych mieyfc. *Mącz 185a; GórnTroas 33*.

»jaskinia a (albo) przepaść« (2): *RejPs 217v*; W pořzrodku tey gory było rowno trochę/ ná they rowniey byłá głęboka iáłkinia álbo przepáść/ z ktorey wiátr bárzo fzumny wychodził *BielKron 274*.

»jaskinia, (albo, i) skała« [*szyk 4 : 3*] (7): Exydrakowie záprawdę ludzie fá [...] miaft nie máią/ ále w iáskiniách y w skałách przy gorach mięfzkáią. *HistAl H8v; Tumba, Locus in terra concavus, Iáskiniá/ skálá w ziemi. Mącz 468b, 185a, 377b, 408d, 466c; ReszList 150*.

»skrytości i jaskinie« (1): Alexander tedy pogładáiąc ná nię á oni nágo chodził/ á mięfzkáli w skrytoćiách y w iáskiniach *HistAl I*.

Przen: Grób (1) : Iáłkinio fropa/ Iuř Matká droga/ Nas pożegnálá/ [...] Wfzytko wzgárdziłá/ w cię fię fpuřciłá/ Tyś iá požárlá WisznTr 21.

a. *Nora, kryjówka zwierzęca; lustrum Mącz, Calep; cubilium latebra, latibulum Mącz; abditum, specus Vulg (51) : Gdy tedy [osieł] lifzki náfládował/ Lew z iáłkiniey nań fie wyrwał BierEz Q2v; WróbŻołt ii; A iák fkoró Słońce wzeydzye/ iuř fie fpołu gromádzá/ Do iáłkiń fwych [*in cubilibus suis Vulg Ps 103/22*] fpołecznie fie k záchowániu prowadzą *LubPs X6; RejWiz 156; Item cubilia dicuntur loca in quibus fere cubare solent, Sámy Yáty/ Yáskinie zwierzęce. Mącz 70a, 185 [2 r.], 200c; Ano teř y Abákuk był przynieřion po powietrzu ář do Dánielá/ gdj był w iáłkini miedzy lwy pořádon*.*

RejPos 135v, 39v, 127 [3 r.]; *RejZwierc* 202v [2 r.], [203]; *KochPs* 15, 22, 156; Clebie zła lwicá w ogromnéy iáłkini Nie vrodziłá/ moiá gołpodini *KochFr* 28; *Calep* 619a.

jaskinia czyja (2): A iakos wybawił Daniela z iáłkiniey Lwow *TarDuch* Ev; *BibRadz Is* 11/8.

W porównaniach (3) Pochwyćili mię iako lew gotowy na łup á iako lwięta w tajemney fie iaskini taiące [*sicut catulus leonis habitans in abditis*]. *WróbŻołt* 16/12; *LubPs* C3, D4.

Szeregi: »jama, jaskinia« (1): A niemowiátko będzie grało nád iámą Alpidowá [*super foramen aspidis*]/ y zoftáwione od pierśi dzieciátko włoży rękę śwá do iáłkinie Bázylifzkowey [*super cavernam reguli*]. *BibRadz Is* 11/8.

»łożyska a jaskinie« (1): Y załz wydrzełz Lwicy łup/ á duffę Lwiát iey náfyćifz? Kiedy leżą w łożyskách/ á w iáłkiniách czynią załogi [*quando cubant in antris et in specubus insidiantur*]? *Leop Iob* 38/40.

W przén (1) : Wierz mi iż on okrutny wilk á łprzećiwnik twoy nie zámiełzka nigdy áby fie nie miał thuć s tobą po tym to głuchym lefie márnego świátá tego/ á pothym áby cie doprowadził do oney plugáwey iáłkiniey twoiey *RejPos* 169.

b. *Miejsce zła, niegodziwości, obrazy boskiej; spelunca Vulg* [*w przekładach Vulg Ier* 7/11, *Matth* 21/13, *Luc* 19/46, *Mar* 11/17 oraz *w aluzjach do tych cytatów*] (32) :

W porównaniach (2): A ták ten nikczemny świát iest práwie iáłkiniá/ Oną czyłta łotrowłka *RejWiz* 102; *RejPos* 114v.

Wyrażenia: »jaskinia luterska« (1): Iełli ná on czás kościół był iáłkinią zboycow/ ze w nim przedawano y kupowano rzeczy ktore miano Bogu ofiárowác: iakoż dáleko więcey teraz/ kiedy domy Boże/ ná ofiárę świętą y ná pożywanie ciáłá y krwi Páńłkiey poświęcone/ obracáią fię w iáłkinie Luterłkie/ y ná przekłete wieczerze haeretyckie *WujNT* 167.

»łotrowska, łoterska jaskinia« = *spelunca latronum Vulg, PolAnt* [*szyk* 15 : 8] (20 : 3): *OpecŻyw* 73; *KrowObr* 77v; *RejWiz* 99v, 102; A tedy dom ten łtał fię iáłkinią łotrowłką ná ktorem imię moię wzywáne było przed oczymá wáłzemi? *BibRadz Ier* 7/11; Takięž Dom Boży/ kto iny iáłkinią łoterłką/ to iest rozbóynicą/ czyni/ iedno nie kácérz *OrzQuin* Aa3v, Aa3v; O márný świecie/ o iáłkinio łotrowłka/ vkażyłz thež ty/ iákie dobrodzyeyftwá tákitemu vczynić moželz/ ktory náłłáduie ciebie/ [...] nic inłzego iedno fáłłz/ zdrádá/ pychá/ nádętość/ wzgárdzenie/ niebefpieczeńftwá *RejPos* 173v, 114v, 135v, 167v, 194v [3 r.], 195, 317, 341; *RejZwierc* 191v [3 r.], 230, Bbb2v; Iedná tyło iest owiec Chryłtułowych owczárniá á inne włzytki iáłkinie łá łoterłkie. *SkarJedn* 38.

»jaskinia zbojcow« = *spelunca latronum PolAnt, Vulg* (8): Izaž nie iest nápiáno/ Ze dom moy/ dom modlitwy będzie wezwan włzytkim narodom? a wyłcie gi vczynili iáłkinią zboycow. *BibRadz Mar* 11/17; Haeretycy domy Boże obracáią w iáskinie zboycow. *WujNT* 167 marg, *Matth* 21/13, *Luc* 19/46, s. 167 [2 r.], *Mar* 11/17, Yyyyy4v.

Synonimy: doł, dziura, gruba, jama, loch, padoł, skała; **a.** jata